

- ZA** Zaterdag open van 12.00 tot 17.00 uur
♿ Rolstoeltoegankelijk
♿ ± Gedeeltelijk rolstoeltoegankelijk
⌚ Beperkt toegankelijk, houd u rekening met wachttijd

- ☕** Consumpties verkrijgbaar
😊 Leuk voor kinderen
🚻 Toiletten

01 GEMEENTEHUIS

OPEN / ZA

Willem-Alexanderlaan 1

Informatiestand OMD 2022
en Leiderdorps Museum met boekverkoop

Start- en eindpunt van fietsroute (10 km), zie kaart

Gedeeltelijke bezichtiging; Presentaties door architect VVKH
over duurzaamheid van het gebouw

Duurzaamheidsmarkt m.m.v. energicoaches; Duurzaam
gebakken pannenkoeken eten

Korte lezingen "droge en natte voeten" over de gevolgen
voor Leiderdorp van klimaatveranderingen in het verre verleden
en toekomst

Vanaf 13.00: rondleidingen over de Milieustraat: duurzame
inzameling van afval

02 LEYTHONPARK

OPEN / ZA

bij huisnr. 19

Presentatie over duurzaam archeologisch onderzoek

03 WOONHUIS

OPEN / ZA

Hoofdstraat 38

Gedeeltelijke bezichtiging

04 MOLENS

OPEN / ZA

DOESHOFMOLEN
ACHTHOVENSE MOLEN
Ruigekade 7 en 8

Bezichtiging, uitleg door molenaars

MUNNIKKENMOLEN
MEERBURGERMOLEN
Peter van der Voortpad 4 en 2

05 BEZOEKERSCENTRUM DE POLDER **OPEN / ZA**

Bospolder 11

Gedeeltelijke bezichtiging; informatie over duurzame
verbouwing en inrichting van de buitenruimte; uitzichttoren
toegankelijk

06 ALRIJNE ZIEKENHUIS

OPEN / ZA

Simon Smitweg 1

Informatie over duurzame zorg, verbouwing en bedrijfsvoering
in het ziekenhuis en in de nieuwbouw van het nabijgelegen
verpleeghuis Leythenrode

07 BRANDWEERKAZERNE

OPEN / ZA

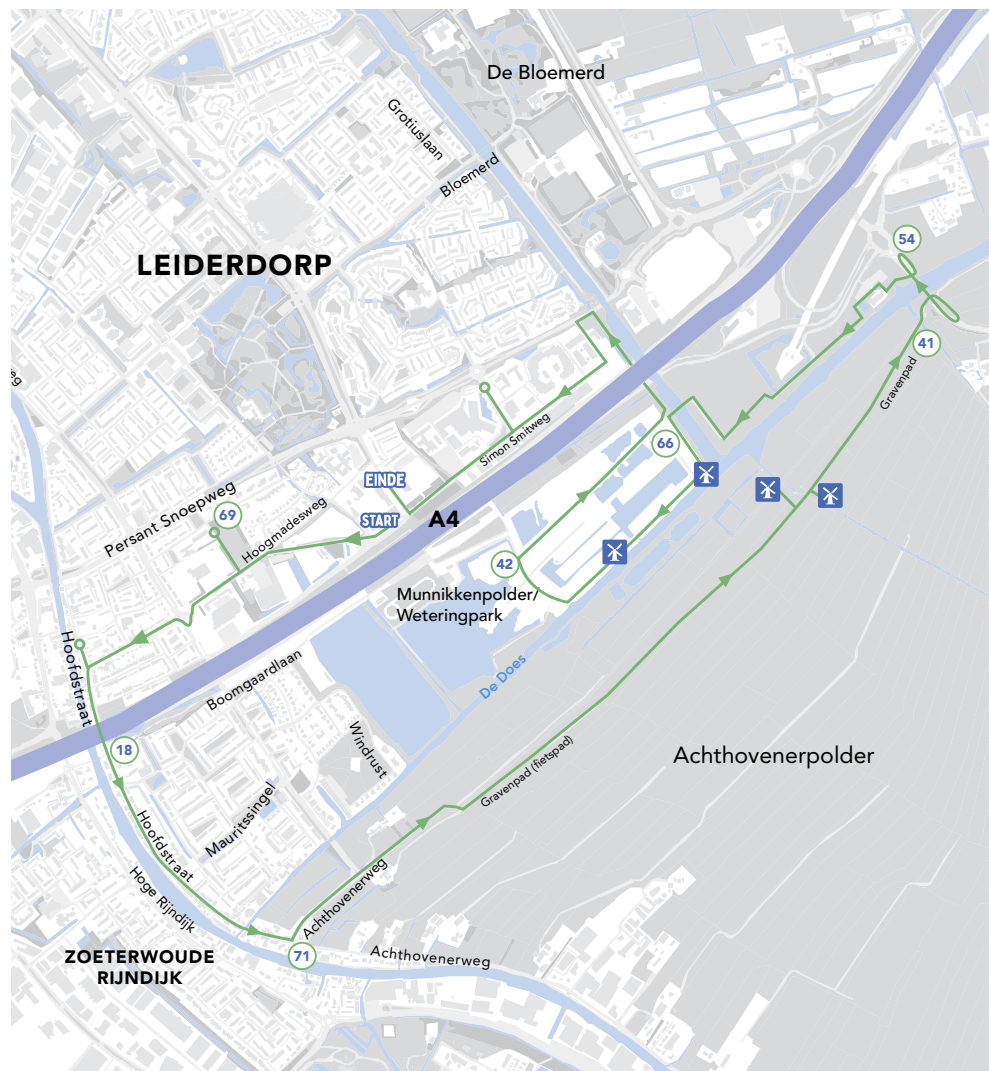
Simon Smitweg 11

Brandbestrijding in de afgelopen 125 jaar en in de toekomst

Doeshofmolen © Arjaan Wit

FIETSRUTE (10 KM), START- EN EINDPUNT GEMEENTEHUIS LEIDERDORP

OPEN ZA

/ Gedeeltelijke bezichtiging / Duurzaamheidsmarkt / Presentaties door architect VVKH over duurzaamheid van het gebouw / Korte lezingen "droge en natte voeten" over gevolgen voor Leiderdorp van klimaatveranderingen in het verre verleden en in de toekomst / Rondleidingen Milieustraat / Informatiestand OMD 2022 en Leiderdorps Museum

01

GEMEENTEHUIS LEIDERDORP

Willem-Alexanderlaan 1

Het gemeentehuis, een jong monumentaal gebouw, is 12 jaar oud. Het gemeentebestuur schreef destijds een competitie uit voor het ontwerp van een zo duurzaam mogelijke bouw, gewonnen door VVKH-architecten en Dura Vermeer Vastgoed. Zij gebruikten duurzame materialen en een duurzame constructie. Minder materiaal betekent minder energieverbruik, minder transportkosten en minder milieubelasting. Nog belangrijker is dat deze constructie lang gebruikt kan worden, in de toekomst ook voor andere functies. De benodigde energie wordt zoveel mogelijk duurzaam opgewekt. Op het dak staan zonnepanelen. Voor verwarming en koeling wordt gebruikt gemaakt van grondwater op grote diepte. Grondwater dat in de winter warmer is dan de buitenlucht wordt opgepompt en gebruikt voor verwarming. Grondwater dat in de zomer kouder is dan de buitenlucht wordt gebruikt voor koeling. De geïsoleerde gevel is voorzien van duurzame houten kozijnen en dubbel glas. Leiderdorp onderscheidt zich van andere gemeenten door haar duurzaamheids- en klimaatdoelen, energiebesparing en warmtetoepassingen als energiebron. Daarom heeft het ministerie van Economische Zaken en Klimaat in januari 2022 de gemeente Leiderdorp verkozen tot winnaar van de Energy Award.

WIST JE DAT...

... de duurzame constructie dit gebouw ook geschikt maakt voor geheel andere functies in de toekomst?

Gemeentehuis in aanbouw, eerste etage © foto VVKH

In 1992 ondertekende de Raad van Europa een verdrag ter bescherming van cultureel erfgoed, met name wat daarvan in de bodem verscholen zit. Opgraven betekent veelal beschadigen, zeker in gebieden waar de archeologische resten door klei en veen bedekt worden. Zodra deze resten worden blootgesteld aan zuurstof treedt verval op. Het Verdrag van Malta werd in 2007 in Nederland van kracht: De Wet op de Archeologische Monumentenzorg verplicht iedere gemeente voorafgaand aan bouwprojecten archeologisch onderzoek te laten doen. Uitvoering van de wet kost tijd en geld. Bovendien gelden hoge kwaliteitsnormen voor het opgravingswerk en de rapportages. Daardoor blijft er minder ruimte voor amateurarcheologen, die doorgaans bekwaam te werk gaan. In Leiderdorp vond een opgravingsproject plaats op het Samsomveld. In 2003 werd een beperkte proefsleuf gegraven. De vondsten suggereerden dat daar tussen 650-835 na Chr. een nederzetting was geweest. In 2013 werden bijna een kwart miljoen vondsten gedaan, zoals gereedschap, emmers, fuiken, vishaken, weefgewichten, kammen, sieraden, schoenen, munten, aardewerk en andere sporen van grootschalige bewoning. Over de grote archeologische waarde verscheen een geïllustreerd boek (2019) *“Nieuw licht op Leython”*, verkrijgbaar bij het Leiderdorps Museum. De opgravingsgleuven zijn weer gesloten. Veel waardevols zit wellicht nog in de grond, onder de huizen. In lijn met het Verdrag van Malta wordt dat pas onderzocht wanneer er nieuwe bouwplannen zijn.

WIST JE DAT...

... archeologen in 2013 zoveel vondsten deden omdat de bewoners van het vroegmiddeleeuwse Leython van alles in het veenriviertje de Leytha hadden gedumpt?

Gesorteerde vondsten, voor het merendeel afkomstig uit veenriviertje de Leytha © Arjaan Wit

In de hal van dit gemeentelijke monument zien we op de ingelijste bouwtekening uit ca. 1914 van architect A.G. van Osnabrugge dat het huis aan drie kanten omringd werd door een sloot: een langs het Jaagpad, een langs de Hoofdstraat (toen: Dorpsstraat), en een langs de linker zijkant van het huis, doorlopend naar de dorpsboerderij uit 1642 aan de overzijde van de straat. Alle drie de sloten zijn inmiddels gedempt. De sloot aan de linker zijkant was een overblijfsel van de Leytha, een veenriviertje dat al door de vroegmiddeleeuwse nederzetting Leython stroomde (ca. 650 - 835 na Chr.). Er is aangebouwd, in stijl, verbouwd en het huis wordt nu zorgvuldig onderhouden en verduurzaamd. Waar nu beneden een slaapkamer, een bijkeuken en keuken zijn, bevond zich een woonkamer en suite. De huidige woonkamer was vroeger slaapkamer, bijkeuken en keuken. Het huis heeft nog oorspronkelijke elementen, zoals een trap met pauze naar de eerste verdieping, rozetten aan twee plafonds, en schuiframen. De tuin- en balkondeuren zijn ook nog oorspronkelijk, inclusief het beslag. Zo ook de dakpannen. Het achterbalkon heeft plaatsgemaakt voor een badkamer. Recent rees de vraag: waar op dit monumentale pand langs de historische Lage Rijndijk plaats je een rij zonnepanelen? Duurzaam verbouwen en onderhouden hebben een prijs. Daar vertellen de bewoners u graag meer over.

WIST JE DAT...

... isolerend dubbelglas de oorspronkelijke schuiframen zo zwaar heeft gemaakt, dat die niet meer open kunnen blijven staan?

Hoofdstraat 38; achterzijde van het pand © Arjaan Wit

Windmolens draaien op een duurzame energiebron. Toch is niet iedereen blij met windturbines in ons landschap vanwege horizonvervuiling, lawaai en slagschaduwen van draaiende wieken. In tegenstelling tot windturbines, roepen historische windmolens in de polders rondom Leiderdorp nostalgische gevoelens op.

In 1421 bouwden monniken een windmolen voor het malen van eigen graan bij klooster Engelendaal (1396-1577), waar nu Leythenrode ligt. Naast brood en bier wensten zij ook droge voeten. Om de omliggende landerijen te ontwateren bouwden zij in 1486 nog een windmolen. Waar die molen stond weten we niet, maar wel dat die in 1556 is verplaatst naar het laagste punt in de Munnikkenpolder (met dubbel kk), naast de huidige brug over de Dwarswatering in de Persant Snoepweg, bij restaurant La Place. In 1959 maakte een elektrisch watergemaal de windmolen overbodig. Bovendien werd de windvang steeds meer gehinderd door bebouwing en boomgroei. De Munnikkenmolen werd dan ook in 2012 een paar honderd meter verplaatst naar het open deel van de Munnikkenpolder. Hij staat nu aan het Peter van der Voortpad, vernoemd naar de beoogde molenaar, die overleed vlak voordat de molen daar maalvaardig werd opgeleverd

DUURZAAM DUURT HET LANGST

Met het oog op duurzaamheid moeten alle zeilen van de molens worden bijgezet. Niet alleen vanwege klimaatverandering, plotselinge overvloedige regenval of juist langdurige droogte. Er zijn meer redenen.

Al eeuwenlang doen molenaars het meeste onderhoud zelf, uit kostenbesparing, maar vooral om de molen te allen tijde maalvaardig te houden. De zuinigheid van voorgaande molenaars zien we in de gebruikte materialen. Die waren vroeger erg duur, werkuren daarentegen goedkoop. Daarom werd veelal (her)gebruik gemaakt van afgedankte materialen en onderdelen van gesloopte naburige molens. Wel duurzaam, maar tegenwoordig kunnen molens niet meer worden onderhouden naar eigen wensen en inzichten. Het zijn nu monumenten. De vervanging van onderdelen, elk op maat gemaakt, moet voldoen aan regelgeving ten aanzien van veiligheid en duurzaamheid. Onderhoud kost veel tijd van vrijwilligers, maar de meeste kosten worden gemaakt voor de inzet van kennis en kunde van vakmensen.

Deze vier en andere molens beschreef Frans Grims (2009) uitgebreid in *Ontstaan en geschiedenis van poldermolens in Leiderdorp*, verkrijgbaar bij het Leiderdorps Museum.

DE ACHTHOVENSE MOLEN (1893) bemaalt de Achthovenerpolder. Twee voorgangers zijn afgebrand in 1541 en 1627. Het is een wipmolen, verwijzend naar het schudden van de molen als het hard waait, of naar het wippen van water uit de polder naar de (voor)boezem. Sinds 1964 heeft de molen een stalen vijzel, aangedreven door de molenwieken of een dieselmotor.

DE DOESHOFMOLEN (1830), een grondzeiler, bemaalt de Huis ter Doespolder. Na een storm in 1948 raakte hij in verval. Molenmakerij Verbij uit Hoogmade leverde hem in 2004 weer maalvaardig op.

DE MUNNIKKENMOLEN (1890), ook een wipmolen, bemaalt de Munnikenpolder. Tot 2012 stond de molen, evenals zijn voorgangers, een paar honderd meter terug, ook langs de Dwarswatering.

DE MEERBURGERMOLEN (1684), een grondzeiler, bemaalde tot 2007 de Room- en Meerburgerpolder bij Zoeterwoude. Na de aanleg van het bedrijventerrein en de A4 aldaar is de molen gedemonteerd en na restauratie door molenmakerij Verbij herplaatst (2014) in de Munnikenpolder.

Achthovense molen en Meerburgermolen © Arjaan Wit

Het in het oog springende gebouw in het polderlandschap is een voormalig informatiecentrum, eerst voor de aanleg van de Hogesnelheidslijn, daarna voor de verbreding van de A4, en tenslotte voor de aanleg van de 380 KV elektriciteitslijn. Momenteel worden het gebouw en de buitenruimte omgevormd tot een recreatief en educatief bezoekerscentrum met horeca. Bezoekers kunnen elkaar hier privé of zakelijk (in de 'pipowagens' op het terrein) ontmoeten, dineren, ontspannen en leren. De heringerichte buitenruimte werd in april 2022 geopend. Aan de omvorming ging wel wat vooraf. Toen de gemeente Leiderdorp indertijd het bestemmingsplan voor dit deel van de Bospolder openbaar maakte, dienden natuurorganisaties en de provincie bezwaarschriften in. Zij vonden de uitbreiding van het gebouw te massaal en de voorgenomen evenementen te belastend voor de omgeving. De plannen werden aangepast. Landschapsarchitecten ontwierpen een speelweide, een moestuin, informatiepanelen, een groen parkeerterrein met fruitbomen, een terras aan het water, en een vlonder op het water, tussen het riet. Op gezette tijden zullen biologen in het amfiteatertje belangstellenden, gezeten op boomstammen langs de oever van de Does, vertellen over de flora en fauna. Komend voorjaar opent hier Brasserie Polderfabriek, onder het grote sedumdak. Bezoekers kunnen verre-kijkend vanaf de uitzichttoren, wandelend, fietsend en varend genieten van het typische Hollandse polderlandschap.

WIST JE DAT...

... het groene parkeerterrein bestraat is met waterdoorlatende stenen?

© Arjaan Wit

LEIDERDORP / 93

ALRIJNE ZIEKENHUIS

Simon Smitweg 1

OPEN ZA

/ Informatiestand in de nieuwe hal over duurzame verbouwing, zorg en bedrijfsvoering in het ziekenhuis en in de nieuwbouw van het nabijgelegen verpleeghuis Leythenrode /

Het ziekenhuis is het grootste duurzame gebouw in Leiderdorp. Zorggroep Alrijne sloot zich in 2014 aan bij de Green Deal Zorg om het gebouw, de zorg en de bedrijfsvoering te verduurzamen. In 2020 is aan de buitengevel een afgesloten glaswand geplaatst. De ruimte tussen de glaswand en de oorspronkelijke kozijnen werkt isolerend en zorgt voor een prettig stabiel binnenklimaat in het ziekenhuis. Bovendien werden op een hogere etage aan de zuidgevel planten in die ruimte aangebracht. De afgevoerde lucht met koolstofdioxide (CO₂) wordt deze "groene gevel" ingeblazen. De groene planten zuiveren deze lucht en hebben positieve effecten op een ieders welbevinden. De energie die nodig is om in de winter het ziekenhuis te verwarmen wordt al 20 jaar uit de diepe ondergrond gehaald. In de zomer wordt de warmte van het ziekenhuis de grond ingepompt en kouder grondwater voor koeling opgepompt. Binnenkort wordt eenzelfde installatie voor warmte-koude-opslag aangelegd in de nieuwbouw van het nabijgelegen Verpleeghuis Leythenrode. Zorggroep Alrijne is voor de vele inspanningen op het gebied van duurzaamheid als één van de weinige zorginstellingen in Nederland onderscheiden met het Gouden Milieukeurmerk. Het verbinden van duurzaamheid en zorg bevordert de gezondheid en vitaliteit van de patiënten, bewoners, bezoekers en medewerkers.

WIST JE DAT...

... groene planten in de leef- en werkomgeving goed zijn voor een ieders welbevinden?

Groene gevel © Alrijne Groep

BRANDWEERKAZERNE

Simon Smitweg 11

OPEN ZA

/ Expositie / beleef zelf 125 jaar brandbestrijding van emmerspuit via handspuit en motorspuit tot historische en moderne autospuit /

Heel vroeger werden branden duurzaam bestreden. Er waren toen nog geen gemotoriseerde autospuiten die konden worden aangesloten op brandkranen van de drinkwaterleiding. Bij het blussen gaf men emmertjes water aan elkaar door, totdat in 1650 de handbrandspuit werd uitgevonden door Jan van der Heiden. De brandbestrijding bleef nog eeuwen duurzaam want burgers en/of weesjongens bedienden de hefbomen van de handbrandspuit voor het oppompen van water uit de sloot of gracht. De stoombrandspuit werd voor het eerst rond 1870 ingezet in de grote steden in Nederland. Die was veel minder duurzaam. De spuit werd aangedreven door stoom, door water te verhitten met kolen. Rond 1915 kwamen de eerste autospuiten in gebruik. De brandweerauto, de waterpomp en ook de gereedschappen werden aangedreven door benzinemotoren. Later kregen autospuiten dieselmotoren. Die waren nog vervuiler, vooral door het hoge toerental dat nodig was om de waterdruk op te voeren. De huidige dieselmotoren zijn echter een stuk milieuvriendelijker qua CO₂ en koolstofuitstoot. De modernste generatie tankautospuiten wordt nog veel duurzamer, namelijk volledig elektrisch aangedreven. Alle gereedschappen werken op stroom uit verwisselbare accu's. In 2022 worden de eerste volledig elektrisch aangedreven autospuiten operationeel in Amsterdam. Andere regio's zullen in de nabije toekomst volgen.

WIST JE DAT...

... op 17 september, Open Brandweerdag, hier de modernste volledig elektrische tankautospuit uit Amsterdam te zien is?

Handbrandspuit © Bob Reidsma

LEIDERDORP 95

DE OPEN MONUMENTENDAGEN 2022 IN LEIDEN WORDEN MEDE MOGELIJK GEMAAKT DOOR /

- Gemeente Leiden
- Burgy Bouwbedrijf Leiden (hoofdsponsor)
- Architectenburo Marcel van Dijk (hoofdsponsor)
- Erfgoed Leiden en Omstreken (hoofdsponsor)
- en alle adverteerders in dit boekje

MET DANK AAN /

De eigenaren, bewoners, beheerders en (restauratie)architecten van de opengestelde monumenten en alle vrijwilligers van Open Monumentendagen Leiden / Gemeente Leiden: Marlies de Bont, Karianne Gielen, Aafke Scheltens, Mieke Taverne, Pascal Stoepman e.a. / Erfgoed Leiden en Omstreken / Universiteit Leiden, afdeling Vastgoed / Historische Vereniging Oud Leiden / Leidse Instrumentmakers school / Cultuurfonds Leiden / Schouten Driepak Verpakking / Marianne Kroon / Lara Cox en Kirsten Mauvier, advies & rondleidingen in gebaren / Contactgroep Leidse Koren, Jolanda Bakker / Brigitte Bruyns / Redactieleden, auteurs, vertaler en fotografen / en alle organisatoren van de diverse activiteiten /

BESTUUR STICHTING OPEN MONUMENTENDAGEN LEIDEN /

Alexander Geertsema (voorzitter), Geert Doeven (penningmeester), Robbert Jan Hageman (secretaris), Daan Isendoorn (sponsors & adverteerders), Milly de Bruyn (nevenactiviteiten, jeugd en klassendagen), Saskia Leupen (coördinator)

CONTACT /

Telefoon / 06 467 500 63

E-mail / info@openmonumentendagenleiden.nl

Website / www.openmonumentendagenleiden.nl

TEKSTBIJDRAGEN EN ONDERSTEUNING REDACTIE /

Monique Aalbers, Mariette Bloemer, Danielle Boer, Quirijn Bongaerts, Reinoud Boter, Brigitte Bruyns, Geert Doeven, Maarten Enderman, Alexander Geertsema, Karianne Gielen, Monique Goddijn-Roso, Janneke Groen, Ward Hoskens, Hanneke Jelles, Roeland de Jong, Vera Kuijpers, Saskia Leupen, Willemijn Menken, Edwin Orsel,

Architectenbureau **Gerard Smit**

Carien Overdijk, Arti Ponsen, Gwendolyn Pronk, Monique Roscher, Dennis van Veen, Tjitske Veldkamp, Reinier Verbeek, Pieter Jan de Vos, Robert van de Walle.

REDACTIE / Robbert Jan Hageman, Joyce Kuijpers, Monique Roscher (redactie pandteksten); Carien Overdijk (thematiketeksten); Malou Alkemade (correcties); Saskia Leupen, eindredactie

ILLUSTRATIES EN FOTO'S / Buro JP, Claudia Claas, Eelke Colmjon, Erfgoed Leiden en Omstreken, Miranda Goddijn, Sjoerd de Jong, Saskia Leupen, Ralph Reniers, Arthur Roetman, Aad Hoogendoorn en Thijs Tuurenhout (Vriendenloterij Landelijke OMD 2019 en 2021) en Arjen Veldt.

FOTO OMSLAG / Claudia Claas

LEIDERDORP /

COMITÉ OPEN MONUMENTENDAG LEIDERDORP / Peter Diebels (vz), Jack Beijer, Hanne Bulk, Anne-Marie Morolli, Bob Reidsma, Ramon Thunnissen, Aad Vons, Arjaan Wit, m.m.v. Saskia Stoelinga

CONTACT / info@leiderdorpsmuseum.nl / www.leiderdorpsmuseum.nl

REDACTIE / Arjaan Wit

AFBEELDINGEN / alle met toestemming: foto's Arjaan Wit en Bob Reidsma / Beeldbank Erfgoed Leiden en Omstreken nr. 1016939 ontleend aan Creative Commons Public Domain / fotogalerij Architecten VKH / Zorggroep Alrijne /

ONTWERP & VORMGEVING / Valetti, Claudia Claas

DRUK / Puntgaaf Drukwerk, Leiden

OPLAGE / 10.000

ISBN / 978-90-813230-4-8

NUR / 648

De redactie behoudt zich het recht voor teksten te redigeren en zo nodig in te korten. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Stichting Open Monumentendagen Leiden.

